

Kozma Ahačič, ZRC SAZU in Univerza v Novi Gorici

KAJ PRINAŠA AKCIJSKI NAČRT ZA JEZIKOVNO IZOBRAŽEVANJE NA PODROČJU POUKA SLOVENŠČINE NA OSNOVNIH IN SREDNJIH ŠOLAH

- ↳ Izhodišče aktivnosti v okviru slovenščine kot prvega jezika v Republiki Sloveniji je spoznanje, da bi pouk slovenskega jezika ob ustreznih ukrepih dal boljše rezultate. Zato akcijski načrt predvideva aktivnosti na področjih, kot so evalvacija ter ustrezna sprememba pouka slovenščine, zagotavljanje kakovosti poučevanja slovenščine s sistemskimi ukrepi ter delovanje na področju informiranja učiteljev in ravnateljcev.

ReNPJP 2014-18, ki je bila julija 2013 sprejeta v državnem zboru Republike Slovenije je predvidela izdelavo dveh akcijskih načrtov: za jezikovno izobraževanje in za jezikovno opremljenost. V prvi akcijski načrt, ki pravkar odhaja v javno razpravo, je vključeno tudi poglavje, ki zadeva prihodnji razvoj pouka slovenščine na osnovnih in srednjih šolah v Republiki Sloveniji.¹

Izhodišče aktivnosti akcijskega načrta za izobraževanje v okviru slovenščine kot prvega jezika v Republiki Sloveniji je spoznanje, da bi pouk slovenskega jezika ob ustreznih ukrepih dal boljše rezultate.² Temeljni vzrok je pomanjkanje vedenja o pouku slovenskega jezika, kar je posledica pomanjkanja ustreznih raziskav, temu pa sledi nezadostna usklajenost med učnimi načrti, poukom ter zunanjimi preverjanji znanja. Še posebej velja izpostaviti učno prakso, ki ne sledi v zadostni meri ciljem, vsebinam in didaktičnim priporočilom, opredeljenim v učnih načrtih za predmet slovenščina na vseh stopnjah douiverzitetnega izobraževanja. Zdi se, da imajo zunanja preverjanja znanja, čeprav so usklajena z učnim načrtom, večji vpliv na učno prakso kakor učni načrti sami po sebi in didaktična priporočila v njih. Sistem ne omogoča ustreznega odzivanja, saj vloge in pristojnosti pripravljavcev, uvajalcev in evalvatorjev učnih načrtov ter avtorjev učnih gradiv niso jasno razmejene. Potrebna se zdi tudi večja obveščenost učiteljev in ravnateljcev o aktivnostih in spremembah na področju pouka slovenskega jezika, hkrati pa okrepitev njihove avtonomije in s tem odgovornosti za strokovno delo.

Aksijski načrt za jezikovno izobraževanje na področju pouka slovenščine v osnovnih in srednjih šolah izhaja iz veljavne zakonodaje in veljavnih pravilnikov,³ vendar predvideva tudi aktivnosti, katerih rezultat bi bil lahko temelj za njihove morebitne prihodnje spremembe. Aktivnosti, ki jih predvideva akcijski načrt, se neposredno navezujejo na ReNPJP2014-18,⁴ sledijo pa tudi smernicam, ki jih je začrtala že Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju

stavek

¹ Prispevek predstavlja del besedila akcijskega načrta za jezikovno izobraževanje, ki pa zaenkrat še ni potrjeno ter dokončno usklajeno in ga čaka še javna razprava. Besedilo je nastajalo v okviru delovne skupine pod vodstvom prof. dr. Marka Stabeja, avtorja poglavja o slovenščini v osnovni in srednji šoli pa sva avtor prispevka in mag. Mojca Poznanovič Jezeršek. Službi za slovenski jezik na MK se zahvaljujem za dovoljenje za delno objavo tega besedila.

² Kot povzema že ReNPJP14-18, so rezultati mednarodne raziskave PISA, ki so bili objavljeni leta 2010, izkazali podpovprečne rezultate slovenskih petnajstletnikov s področja bralne pismenosti med 66 državami OECD in partnericami, zlasti z vidika najvišjih zmognosti. Bralna pismenost je v okviru raziskave opredeljena kot posameznikova sposobnost razumevanja, uporabe in razmišljanja o napisanem besedilu, za doseganje določenih namenov, razvijanje posameznikovega znanja in zmognosti ter sodelovanje v družbi, zato presega pouk slovenščine, je pa z njim vendarle tesno povezana, saj ravno pri pouku slovenščine ozaveščamo učence o različnih bralnih strategijah, vzgajamo potrebo po branju umestnosti besedil ipd.

³ Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (Uradni list RS, št. 16/07 – uradno prečiščeno besedilo, 36/08, 58/09, 64/09 – popr., 65/09 – popr., 20/11, 40/12 – ZUJF in 57/12 – ZPCP-2D); Zakon o osnovni šoli (Uradni list RS, št. 81/06 – uradno prečiščeno besedilo, 102/07, 107/10, 87/11, 40/12 – ZUJF in 63/13); Zakon o gimnazijah (Uradni list RS, št. 1/07 – uradno prečiščeno besedilo); Zakon o poklicnem in strokovnem izobraževanju (Uradni list RS, št. 79/06); Zakon o maturi (Uradni list RS, št. 1/07 – uradno prečiščeno besedilo); Pravilnik o poklicni maturi (Uradni list RS, št. 44/08, 9/09 in 40/11); Pravilnik o nacionalnem preverjanju znanja v osnovni šoli (Uradni list RS, št. 67/05, 64/06, 2/10 in 30/13).

⁴ Poglavje 2.1.3.1.





v Republiki Sloveniji (Krek 2011). Toda Bela knjiga se je omejevala predvsem na kurikularne rešitve, ReNPJP 2014-18 in akcijski načrt pa se problematike lotevata širše in sistemsko. Predlagane rešitve upoštevajo tudi obstoječo znanstveno literaturo na to temo (ki je žal še ni dovolj),⁵ rezultate raziskav⁶ ter dosedanje odzive zainteresirane strokovne javnosti.⁷

V akcijskem načrtu je tako predvidenih več aktivnosti.

1 Osnovne aktivnosti

Akcijški načrt predvideva večjo raziskavo, ki bo obsegala evalvacijo učnih načrtov, učnih gradiv, pouka in zunanjih preverjanj slovenščine glede na njihove trenutne cilje in glede na druge cilje, ki se pojavljajo v relevantni literaturi. Poleg tega se bo opravila tudi primerjava učnih načrtov in učbenikov za slovenščino z učnimi načrti in učbeniki za tuje jezike (s posebnim poudarkom na slovanskih jezikih). Opravljena bo empirična preverba razmerja med jezikovnim in književnim delom pouka slovenščine s pomočjo (anonimne) analize vpisov v elektronske dnevnike v sistemu eAsistent. V tem okviru bo raziskava vsebovala razmislek o večjem znotrajpredmetnem povezovanju jezikovnega in književnega dela pouka slovenščine. Še posebej skrbno bi želeli analizirati razmerje med cilji pouka in cilji zunanjih preverjanj znanja v osnovnih in srednjih šolah. Razmislilo se bo o ukrepih za povečanje avtonomije učiteljev slovenskega jezika. V tem okviru bo pripravljena tudi analiza dosedanjih standardov znanja ter predlog za njihov jasnejši opis. Raziskava se bo posvetila tudi učinkom individualizacije in diferenciacije pri jezikovnem pouku slovenščine. Vsebovala bo razmislek o kvantitativnem in kvalitativnem medsebojnem razmerju med spretnostmi, znanjem in stališči (oz. med funkcionalnimi, izobraževalnimi in odnosnimi cilji) – skušala bo presoditi, ali je razmerje, ki ga izkazuje trenutno stanje na področju pouka slovenščine, ustrezno. Raziskava bo vsebovala tudi primerjavo obravnave jezikovnih vsebin in jezikoslovnih izrazov v učnih načrtih ter učbenikih za slovenščino ter učnih načrtih in učbenikih za tuje jezike. Primerjavi naj bi sledil predlog slovarčka poenotenih jezikoslovnih izrazov s kratko razlago. Preverjene bodo tudi možnosti za metodološko in časovno usklajevanje obravnave jezikovnih vsebin pri pouku slovenščine in tujih jezikov (s spremembo učnih načrtov in učnih gradiv), kjer je to smiselno. Raziskavo bo opravljala raziskovalna skupina, ki bo sestavljena iz raziskovalcev slovenistov in pedagogov/didaktikov, ki niso bili udeleženi pri pripravi učnih načrtov, s sodelovanjem učiteljev praktikov, ki niso bili udeleženi pri pripravi učnih načrtov, pod vodstvom raziskovalca slovenista, ki izpolnjuje merila za vodenje raziskovalnih projektov pri ARRS.

Takšni raziskavi bo sledila sprememba učnih načrtov, ki naj bi upoštevala ugotovitve raziskave, dosedanje pripombe in predloge javnosti, obenem s spremembo učnih načrtov pa bodo začele teči usklajene aktivnosti za implementacijo vsebin novega učnega načrta v učbenike in druga učna gradiva. Raziskava bo pripravila tudi predloge za morebitne spremembe zunanjih preverjanj znanja.

Portali, kot so Pedagoški slovnčni portal, in korpusi, kot je korpus Šolar, naj bi se dodatno nadgrajevali oziroma naj bi se vzpostavljali podobni

⁵ Prim. npr. tematsko številko *Jezika in slovstva* o zunanjem preverjanju znanja iz slovenščine kot prvega jezika v osnovni in srednji šoli, št. 1-2, 2012; Rozman 2012; Kosem 2012; Ferbežar 2012; Vogel 2002; Puklek Levpušček 2012; ter druge posamične znanstvene in strokovne prispevke.

⁶ Npr. rezultati mednarodne raziskave PISA, ki so bili objavljeni 2010 (http://www.pei.si/UserFilesUpload/file/raziskovalna_dejavnost/PISA/PISA2009/PISA2009_prviRezultati.pdf) in so doživeli številne komentarje v znanstveni in strokovni literaturi; mednarodna raziskava bralne pismenosti PIRLS (<http://www.pei.si/Sifranti/InternationalProject.aspx?id=20>); Teza o (ne)priljubljenosti slovenščine kot obveznega šolskega predmeta v Sloveniji (raziskovalno poročilo), Ljubljana: ICK, 2012 (http://www.arhiv.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/raziskave-analize/slovenski_jezik/Pri-slov_ICK_porocilo.pdf); letna poročila o izvedbi NPZ in mature itd.

⁷ Npr. odprto pismo *Za premislek o učnih načrtih za pouk slovenščine*, Delo, 4. december 2010, 25 podpisnikov, odzivi v javni razpravi o predlogu ReNPJP2014-18 (http://www.mizks.gov.si/fileadmin/mizks.gov.si/pageuploads/Stovenski_jezik/resolucija/ODZIVI_na_del_besed_resolucije_URADNI_za_objavo_na_spletni_strani.pdf), (http://www.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/slovenski_jezik/ODZIVI_na_osnutek_resolucije__feb_2013_.pdf).

dopolnjujoči novi portali. Z najrazličnejšimi aktivnostmi se bo spodbujalo smiselno uporabo jezikovnih tehnologij pri pouku slovenščine z namenom večje ozaveščenosti o možnostih dostopa do jezikovnih virov in priročnikov s področja slovenščine.

2 Zagotavljanje kakovosti poučevanja slovenščine s sistemskimi ukrepi

Sistemska ureditev in pristojnosti javnih zavodov omogočajo po mnenju sestavljavcev akcijskega načrta preveliko prepletenost med avtorji učnih načrtov in učnih gradiv ter med tistimi, ki nato spremljajo izvajanje pouka in izobražujejo učitelje. Zato akcijski načrt predvideva pravno študijo, ki bi na primeru predmeta slovenščina preverila možnosti za boljše sistemsko ločevanje med pripravljavci ter recenzenti učnih načrtov in avtorji ter recenzenti učnih gradiv, avtorji evalvacij pouka ter avtorji zunanjih preverjanj znanja.

Priča smo tudi številnim dobrim projektom javnih zavodov (npr. ZRSŠ), ki po izteku ne prinesejo zelenega učinka, saj ni ustrezno sistemsko poskrbljeno za vpeljavo uspešnih rešitev v sistem oziroma v redni pouk slovenščine. Zavod za šolstvo bo zato pozvan, da vzpostavi sistemske rešitve, ki že ob samem začetku projektov predvidevajo tudi način vključevanja morebitnih pozitivnih rezultatov v redni pouk oziroma redno spremljanje učinkov teh projektov.

3 Informiranje in izobraževanje učiteljev

Del učiteljev slovenščine je še vedno slabo obveščen o novostih na področju pouka slovenskega jezika, saj organizirana izobraževanja za uvajanje novosti v učnih načrtih in gradiva v spletnih učilnicah niso dosegla vseh naslovnikov. Slabo obveščenost dodatno povzroča dejstvo, da založbe ob učbenikih ponujajo že izdelane letne priprave na pouk oz. delovne načrte, ki jih učitelji v veliki meri uporabljajo. Vpliv takšnih gradiv je zato večji od vpliva predpisanih oziroma priporočenih gradiv, ki bi jih morali učitelji dobro poznati in jih uporabljati. Zato akcijski načrt predvideva izdelavo vsebinskih in izvedbenih rešitev za pripravo elektronskega sistema boljšega obveščanja učiteljev slovenščine. V tem okviru bo treba predvideti način občasnega obveščanja in posredovanja gradiv, ki bo temeljil na neposrednem stiku med pošiljateljem in učiteljem (npr. mailing lista, pošiljanje obvestil prek sistemov, kot je eAsistent, ali podobno), učitelje pa s pomočjo ustreznega točkovanja prijave v tak sistem spodbuditi k aktivnejšemu spremljanju tovrstnih gradiv.

Poleg tega bo treba ravnatelje, učitelje, pa tudi inšpekcijske službe dodatno ozavestiti o neustreznosti zgoraj omenjene izdelave letnih delovnih načrtov, ki bi morali biti učiteljevo avtorsko delo.

Akcijski načrt predvideva tudi načrtovanje, organizacijo in izpeljavo posvetov, delovnih srečanj in seminarjev za seznanjanje z novostmi na področju prenove učnih načrtov, učnih gradiv, didaktike predmeta, strokovnih novo-



sti, novosti na področju jezikovnih tehnologij in jezikovne politike (večjezičnost, medkulturnost). Z denarjem, namenjenim tej aktivnosti, se bo podpiralo izključno posvete, delovna srečanja in seminarje, ki bodo obravnavali katero od problematik, izpostavljenih v NPJP in v tem akcijskem načrtu.

↘ Viri in literatura

- Ferbežar, Ina, 2012: Razumevanje in razumljivost besedil. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Jezik in slovstvo 2012/1-2 [tematska številka, ur. Boža Krakar Vogel].
- Kosem, Iztok idr., 2012: Analiza jezikovnih težav učencev: korpusni pristop. Ljubljana: Trojina, zavod za uporabno slovenistiko.
- Krek, Janez (ur.) idr., 2011: Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji (2011). Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. Dostopno na URL: http://www.belaknjiga2011.si/pdf/bela_knjiga_2011.pdf.
- Navodilo o vodenju postopkov priprave, posredovanja v sprejem in objave javno veljavnih izobraževalnih in vzgojnih programov (Uradni list RS, št. 5/11).
- Pravilnik o nacionalnem preverjanju znanja v osnovni šoli (Uradni list RS, št. 67/05, 64/06, 2/10 in 30/13).
- Pravilnik o poklicni maturi (Uradni list RS, št. 44/08, 9/09 in 40/11).
- Pravilnik o posodabljanju vzgojno-izobraževalnega dela (Uradni list RS, št. 13/03 in 74/09).
- Puklek Levpušček, Melita, 2012: Dejavniki bralne pismenosti v raziskavi PISA 2009 [Elektronski vir]. Ljubljana: Pedagoški inštitut. Dostopno na URL: <http://www.pei.si/Sifranti/StaticPage.aspx?id=123>.
- ReNPJP14-18 = Resolucija o Nacionalnem programu za jezikovno politiko 2014-2018 (Uradni list RS, št. 62/13).
- Rozman, Tadeja idr., 2012: Empirični pogled na pouk slovenskega jezika. Ljubljana: Trojina, zavod za uporabno slovenistiko.
- Vogel, Jerica, 2002: Neposredno razvijanje poslušanja z razumevanjem in vrednotenjem pri pouku slovenskega jezika v prvem letniku gimnazije: doktorska disertacija. Ljubljana.
- Zakon o gimnazijah (Uradni list RS, št. 1/07 – uradno prečiščeno besedilo).
- Zakon o maturi (Uradni list RS, št. 1/07 – uradno prečiščeno besedilo).
- Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (Uradni list RS, št. 16/07 – uradno prečiščeno besedilo, 36/08, 58/09, 64/09 – popr., 65/09 – popr., 20/11, 40/12 – ZUJF in 57/12 – ZPCP-2D).
- Zakon o osnovni šoli (Uradni list RS, št. 81/06 – uradno prečiščeno besedilo, 102/07, 107/10, 87/11, 40/12 – ZUJF in 63/13).
- Zakon o poklicnem in strokovnem izobraževanju (Uradni list RS, št. 79/06).